

פירוש הושע לר' יוסף קרא

מפירושו לתרי עשר

הועתק מכתב יד הנמצא בבית המדרש אשר נתיסד ברעסלויא ע"י המנוח ר' יונה
תאומים פרענקעל.

ברעסלויא תרכ"א.

גראס בארטה א. קאמ. (וו. פרידריך).

נדפס אֹת באֹת בלי תוספות וגרעון מהכ"י, ואך סימוני הפרשיות והפסוקים נתוספו עליו.

החשיב את ימי עזיבתו כיום יום יצאתו ממצרים... (ה) וישלח ארבעה אנשים... (ו) וישלח ארבעה אנשים... (ז) וישלח ארבעה אנשים... (ח) וישלח ארבעה אנשים... (ט) וישלח ארבעה אנשים... (י) וישלח ארבעה אנשים...

כ

והיה עמו כלב בן יפנה... (א) וישלח ארבעה אנשים... (ב) וישלח ארבעה אנשים... (ג) וישלח ארבעה אנשים... (ד) וישלח ארבעה אנשים... (ה) וישלח ארבעה אנשים... (ו) וישלח ארבעה אנשים... (ז) וישלח ארבעה אנשים... (ח) וישלח ארבעה אנשים... (ט) וישלח ארבעה אנשים... (י) וישלח ארבעה אנשים...

(א) **ד** בר י"י אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיבתו יוחם אחו יחוקיהו מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל: מבני יהוא היה שניבא בימי אילו חמשה מלכים. ואמ' רבותי ו"ל מפני מה זכה ירבעם לימנות עם מלכי יהודה אלא מפני שלא קיבל ל"ש הרע מן אמציה כמו שמפורש במסכת פסחים כמו שנ' וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עמוס עליך בקרב ישראל לא תוכל הארץ להכיל את דבריו. כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו ואמציה שמע ונודעוץ שהרי עמוס אמר נקמתם על בית ירבעם: שודו וזכריה בנו שהרגו שלום בן יבש כששמע כן ירבעם אמ' חס ושלום ללא אמר כן אותו צדיק ואם אמר מיפי הקב"ה אמר ולא השש בו' אמר לו הקב"ה לירבעם חייך הויאל וכן דיברת הנני משיב לך ארת ארצך מארץ ישראל מימים נלקחו מישראל וכן הוא אומר בספר מלכים הוא השיב ארת גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר י"י אלהי ישראל אשר דיבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגרת החפר וא' וישועם י"י ירבעם בן יואש: (ב) תחילת דיבר י"י בהושע: והלא כמה נביאים ניבאו לפניו שדיבר הקב"ה עימם אלא הוא ניבא תחילה לארבעה נביאים הללו שניבאו בפרק אחד בימי עזיבתו יוחם שהרי ירבעם קדם לעזיבתו יוחם כמה ימים ועמוס ניבא שנתיים לפני הרעש וישעיהו ניבא ביום הרעש מיכה המורשתי ניבא בימי יוחם וזהו שאמ' רבותי כולן קדמו את מיכתי שהרי הם ניבאו בימי עזיבה וזה לא נתנבא עד בימי יוחם: תחילת דיבר י"י בהושע עדיין יש לנו לדקדק ממקרא זה שאם היה כתוב תחילה דיבר י"י בהושע היה משמע שדיבר תחילה עמו קודם שדיבר עם חבירו, אבל ממשמע שנ' תחילת דיבר י"י בהושע שומע אני שהוא כמו שאמ' רבותי ו"ל תחילת תשובה שהשיב הקב"ה ל' לדבריו אמ' לו לך קח לך אשת זנונים לפי שאמר לו רוח הקודש מה תחא עליהן על ישראל שהן עוברות על תורתו אמר הושע החליפם באומה אחרת אמ' לו הקב"ה מה תחא לזקן זה שלא לימד סניגורייא אל בניו היה לו לומר בניך הם בני בחונך בני אברהם יצחק ויעקב וכולן ורע אמת גלגל עליהן מידת הדין למידת רחמים השיב לו הקב"ה קח לך אשת זנונים ותוליד ממנו ילדי זנונים: ואע"פ שתדע שהיא זונה אין אתה מגרש אותה ואני אגרש את בניו שהן זרע אמת כך שנויה בסדר עולם ובמסכת פסחים, וכך הוא פשוטו של מקרא, תחילת דיבר י"י בהושע, תחילה שדיבר י"י בהושע אמ' לו שיקח אשת זנונים וילדי זנונים שזה מופת ודמיון לישראל שזנו מאחרי י"י: (ג) וילך ויקח את גמר בת דבלים פשוטו של מקרא כך שמה, ומדרש חכמים שהכל גומרין בה ודשן כדבילה: (ד) קרא שמו יורעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יורעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל כלומר לכן קרא שמו יורעאל כי עוד לזמן מעט אפקוד את דמי יורעאל אריב על בית יהוא שהרגו ועל שהכה אותו הוואיל והרשיע לעשות על חטאות ירבעם אשר הטא לפיכך דם ירבעם שנשפך יחשב ליהוא כדם נקייה וגם לזמן מעט והשבתי ממלכות בית ישראל וכן היה שמשם לה' שנים בשנת השע להושע גלוי עשרת השבטים: (ה) קשת ישראל, גבורתן של ישראל: בעמק יזרעאל: וישלם שומרון אל שרי יזרעאל, שומרון הוא יזרעאל ושם עשרת השבטים ושם רחם ללא רחמה, לא אהובה שמעצמך אתה למד שמאשתו מנאפת תחתיו כשהיא יולדת ואינו יודע אם היו בניו, לכך אינו מרחמה, והו דמיון לישראל: (ו) כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל. שנשא אשא ואסבול להם מה שהן חוטאות לי, כי דרכם בראשם אתן כי נשא אשא בל"ע כ"י אפור"טיר"י ר"י ופור"טיר"י: (ז) ואת בית יהודה ארחם: יהודה ובנימין שנשארו בירושלים לאחר גלות עשרת השבטים קרוב ממאה שנה: והושעתים בי"י אלהיהם ולא אישיעם בחרב ובקשת ובמלחמה ובסוסים ובפרשים: כלומר על ידי מושיען ולא על ידי מצר' שהן בוחתין בהן שיעזרום בקשת

ולא שענו על קרוש ישר' ואת י"י לא דרשו: (ח) ותגמול את לא רוחמה ותהר ותלד: שכל זמן שהאשה מיניקת אינה מתעברת, אבל משנגמלה בתה מחלבה מיד ותהר ותלד בן: (ט) קרא שמו לא עמי, כאדם שאמ' אין זה בני, שזה דמיון לומר לישראל כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם לאלהים, והוא מקצורי כתובים:

ב.

הפטר' במדבר סיני (א) והיה מספר בני ישראל' כך נהגו הכתובים בכל מקום שאתה מוצא תוכיחה, מעין התוכחה תמצא בצידה הנחמה, לפי שאמ' למעלה קרא שמו יורעאל שזה דמיון לישראל כמו כן יורו ויורעו בארצות אחד מעיר ושנים ממשפחה כשיתקבצו מן הגלות ורבו ופרו בארצם כחול הים אשר לא ימד ולא יספר: לא עמי אתם. כנגד שאמ' למעלה כי אתם לא עמי הור ואמ' כאן יאמר להם בני אל חי, כנגד שניירו ונפצו בין הגוים, חור ואמ' כאן ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחד, וכנגד שאמ' והשבתי ממלכות בית ישראל הור ואמ' כאן ושמו להם ראש אחד מלך אחד שמום שנחלקו לשתי ממלכות היו מלכי ישראל עולין לרגל לפני עגל שבדן ולפני עגל שבבית אל מורא היה להן שאם עלה העם לעשות זבחים בבית י"י בירושלם ושב לב העם הזה אל ארונם אל הרבעים מלך יהודה ויהרגו העם הם מלכי ישראל את מלכיהם, ושבת יהודה ובנימן היו עולין לרגל בירושלם עם מלכם, וכך נחלקו אילו מאילו, אבל משיקבצו מן הגלות רעה אחד יהיה לכולם: (ב) כי גדול יום יורעאל' כתרג' ארי רב יום כינשיתון כלום' גדול יום קיבועם מן גליות מיום שנורעו ונפצו בם: (ג) אמרו לאחיכם ולאחוריתכם רוחמה ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניתי. הרי שני כתובי המכחישי זה את זה כת' אחד אומ' אמרו לאחיכם עמי שהן בני ואינן ילדי זנונים, וכת' אחר אומר ריבו באמכם ותסר זנוניה, הרי הבנים ילדי זנונים הם, משל לאדם שסרח לו אשתו וכעס עליה וקראה זונה מנאפת שמעו בניה כן נתייעצו אמרו לאביהן הרי אתה מוציא לעז עלינו שאנו בני זנונים, והוא השיבם חס ושלום שאני נותן אותה לפני בת בליעל שחתת אישה תקח את זרים ואינכם בני זנונים אלא ריבו באמכם שתיוסר והשמיעוה שאני אומר כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה כמו כן הק' בה אמ' לנביאים, אמרו לאחיכם עמי, לישראל שהם בני, ולאחוריתכם כנסת ישראל רוחמה שארחתנה, אבל ריבו באמכם באומה שלכם והשמיעוה כאילו אני אומר שהיא לא אשתי ואנכי לא אישה, שחסר זנוניה מפניה שהיא מזנה ופונה לע"ז שבמצרים ושבאשור ושבכשדים ככל האמור ביהוקאל, ותענבה על מאהביה אל אשור קרובים, וא' את תזנוניה מצרים לא עובה כי אותה שכבו בנעוריה וג' וכת' ותשלח מלאכים אליהם כשדימה ויבאו אליה בני כבל למשכב דודים ויטמאו אותה בתזנותם: ונאפוסיה וניאופה: (ה) פן אפשיטנה ערומה: מרתכשיט שלה, מם של ערומה דגושה היא, וכן עירומים הם, וכן בגדי ערומים, והוא לשון ערום, וכן הוא אומר ביהוקאל והפשיטוך ארז בגדיך ולקחו כלי הפאתך שכן משפט הנואפות: והצנתיה כיום היולדה: במצר' דכת' ואעבור עליך ואראך וג' וכת' ואת ערום ועריה, ובמקום שרכצה במרעה הטוב, ושחיה כארץ ציה. (ו) הובישה הורתם תיבוש אמם שהרתה אותם בדבר הזה שאמ' אלכרה אחרי מאדבוי, הם בני אשור ומצרים, כמו שאמ' למעלה ותענבה על מאהביה: נותני לחמי ומימי. הרבה דברים תמצא שסתומין בתחלתן, ולעולם תמצא פתרון וחסרון כולן לפי תשובתן, וכן כשהוא אומר כאן נותני לחמי ומימי איני יודע מהו מימי, אבל לפי התשובה שהוא משיב למטה לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו מיכן תלמוד שאין מימי אלא תירוש, וכן כשהוא אומ' שמלה לך קצין תהיה לנו, והמכשילה הואת תחת ידיך, כשהוא אומר והמכשילה איני יודע מהו שואל, אבל לפי תשובה שהנשאל משיבו ובביתו אין לחם ואין שמלה למדני שאין מכשילה כי אם לחם: (ח) לכן הנני סך את דרכך בסירים כמו קוצים: (ט) ורדפה. דלת דגושה, ופתר בו דונש שהוא לש' רדיפה עולמית שכל שעה הוא רדף, וכן ופתרוהו שעריך, התיו דגושה, ופתר' שכל כך יפתחו תמיד שיוזם ולילה לא ייסרו: אלכה ואשובה אל אישי הראשון. כי טוב לי או מעתה: כשהראה שע"ז שלאבן ושל עץ שהן עוברין אותן אינן יכולים לחושיעם, או תאמר אלכה ואשובה אל איש הראשון להקב"ה: כי טוב לי או: כשהייתי עובדת לבוראי שהוא היה מושיעני: מעתה. שאני עובדת לאלהים אחרים שאינן מושיעין אותי: (י) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה את הדגן, ואת התירוש: כשהיא אומרת אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי לא השיבה דעת ותבונה אל לבה להכיר כי אני נותן לה את הדגן והתירוש והיצהר, שתולה הדבר בע"ז שלה: (יא) לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו. משל לאדם שמצוה דבר לאשתו והיא אינה שומעת לו מפני מאהביה שענבה עליה, והוא אמ' לה, למה עשיתי לך כל טוב שקישטתי אותך בתכשיטי כסף וזהב ובכלים נאים ואת עוברת על צוויי, והיא משיבתו מאהבי נותני לי כל קישוטים הללו

ואתה לא נתת לי כלום, והוא אמר לה מאחר שאמרת כן לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירשי במועדו וכל בגדים שנחתי לך ותכשיטין נאים לכסות את ערותך ואראה מה יתנו לך מאחייך כמו כן הקב"ה אמר לישראל, את אומרת אלכה אחרי מאחיי נותני לחמי ומומי צמרי ופשתי שמני ושקוי, הריני לוקח ממך כל מה שנחתי לך דגני שאני נותן בעתו, ותירשי שריותי נהוג לירחן במועדו: והצלתי ואפריש צמרי ופשתי בגדים שנחתי לך לכסות את ערותך ואת נשארתי ערומה דכת' אגלה אגלה את נבלותה לעיני מאחביה, וכן ביחזקאל הוא אומר לכן נתתיה ביד מאחביה ביד בני אשר אשר עגבה עליהם המה גילו את ערותה בנייהם ובניתיהם לקחו, וכת' והפשיטוך את בגדיך ועובם ערום ועריה ונגלה ערותך זנוניך וזמתך ותונתייך: (י"ב) ואיש לא יצילנה מידי ואו תראה אם יצילה מאחביה מידי: (י"ג) חנה הרשה ושבתה וכל מועדה שברתה מליבה: (י"ד) והשימותי לשון שממה: אתנה: כמו אתנן: ואכלתם חית השדה אילו אומות שאוכלין את ישר' בכל פה: (י"ט) ותעד' לשון עדי: וחליותי: הם קישוטי והב, כמו נוס והב וחלי כתם כלומר שהיתה מקשטת עצמה כשהלכה אחרי מאחביה: (ט"ז) לכן הנה אנכי מפחיה מפיסה ומשדלתה בדברים כאדם שכעס על אשתו שנאפת תחתיו והפשיטה ערומה והציגה ערום ועריה, ולקח דגני ותירשו מלהאכילה ולהשקותה, ולאחר זמן הוא משדלה בדברים ומדבר אל ליבך ומנחמה, ואמ' לה אם תיוסרי מעכשיו ותשבית זמרתך ממך הריני משיב לך כלי תכשיטין ומרחם כבתחילה כך הקב"ה אמ' הנה אנכי מפתיה, והולכתיה המדבר, לדבר עמה בסתר ולדבר תנחומין על ליבה: (י"ז. י"ח) ונתתי לה את כרמיה: הריני משיב לך דגני ותירשי: משם: מארץ ישראל: ואת עמק עכור: היא ארץ ישר' שנעקר ונחרב עכשו עוד יהיה לך לפתח תקוה טובה, כנגד שאמר למעלה והשבתי כל מושבה, הריני אומר לה וענתה שמה שירד, כימי נעוריה, וכיום עלתה מארץ מצרים ששרתה על הים, וכל זאת אני עושה לך לפי שתקראי לי אישי שלא יהא לך איש אחר תחתיי: (י"ח) ולא תקראי לי עוד בעליי: לפי שהסירותי את שמות הבעלים מפי: (י"ט) ולא יזכרו עוד בשמם: כי שם זה הבעל לא יזכר עוד, לכן לא תקראי לי עוד בעלי, כי אם אישי: (כ) וכרתי להם ברית, כיום ההוא עם חית השדה: לפי שאמר למעלה ואכלתם חית השדה חור ואמר וכרתי להם ברית וגו': וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ: לפי שלא ישא גוי אל גוי חרב כי שלום יהיה בעולם, ולכן ושכבתם ואין מחיר: (כא) ואירשתיה לי לעולם: שתהיי לי לאשה לעולם, בתנאי כך שתלכי עמי בצדק ובמשפט שלא תבגדי עוד בי, ואני אעשה את שלי, ואני אלך בחסד וברחמים כאדם המרחם על אשתו: (כב) ואירשתיה לי באמונה: שלא יעברו עוד כך זרים, שאיני בוגד בך עוד, לפי שאמ' למעלה והיא לא ידעה לכן נאמ' וידעת כי אני יי: (כ"ג) אענה את השמים: לפי שאמ' למעלה לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירשי במועדו, שאין הקב"ה מלקח אלא על ידי עצירת גשמים, שכשלא יהיה מטר על הארץ, והארץ לא תתן את יבולה, והוה לפי שבגדה בי, כמו שפורש בענין, אבל מכן ואילך שתסיר ותשבית זנוניה מפניה ונאפופיה מבין שדירה, ותקראי לי אישי, הריני חוקר ועונה את השמים ליתן להם גשמים, ושמו האמר והלא גשמים בשמים, ואין הקב"ה עונה הגשמים לשמים הרי לימדנו הכת' ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע, שהשמים העליונים תלויין במאמר, כך מפורש בכראשית רבא: והם יענו את הארץ: להוריד מטר על פני חבל ארצה: (כד) והארץ תענה את הרגן התורש והיצהר, כד"א ונתנה הארץ יבולה, מה שזרעו ונטעו בתוכה: והם יענו את יורעאל: והם הרגן התורש והיצהר יענו עצמן לזרעון בת, כד"א ונתן זרע לזרע ולחם לאוכל: (כה) וזרעתיה לי בארץ: לפי שאמ' למעלה קרא שמו יורעאל, שזה דמיון לישראל שיהו מפורין בארצות חור וריפא כאן וריחמתי לא רוחמה, ולפי שאמ' למעלה כי אתם לא עמי חור וריפא כאן עמי אתה והוא יאמר אלהי.

ג.

(א) עוד לך אהב אשה, לבד מאשתו אמ' שיאהב אשה אחרת שתהא אהובר ריע, שהיא אהובה לריעה, והיא בוגדה בריעה ומנאפת תחתיו, ודבר זה דומה לישראל שהקב"ה אהב לישראל: והם פונים אל אלהים אחרים ואוהבי אישי ענבים: אוהבים לרדוף שכר, ועל מלכי אפרים הוא אומר כמו שאמ' עליהם ישעיהו, היו עטרת גיאורת שיכורי אפרים, ובדברים מחיוקים: (ב) ואכריה לי בחמשה עשר כסף ולמה הם פונים אל אלהים אחרים, והלא קנית אותה לי לאשר בט"ו בניסן הוצאתיה מארץ מצרים, כסף עולה בנימטריא במנין ניסן, וחומר שעורים, הוא שלשים מור, כלומר מט"ו בניסן ליום ט"ו באייר משם לט"ו יום לחודש סיון נתתי לו את התורה: (ג) ואומר אליה ימים רבים ימים שנים, רבים שלשה שאו נתן להם את התורה: ימים רבים תשבי לי לא ובחרב ובמלחמה וכן ישעיה אמ' הוי היוודים מצרימה לעזרה ועל סוסים ישענו ויבטחו על רכב כי רב ועל פרשים כי עצמו מאד

תוני ולא תהיה לאיש וגם אני אלייך. כלומר גם אני אשוב אלייך, ואומר לה על מנת כן קידשתוך לי שתשב לי ותמתיני לי בגלות כשאלך ממך שחטאתיך גורמין, כביכול כאדם שחלך למדינת הים ואשתו יושבת ומצפה ליום שובו אליה, לא תוני ולא תהיי לאיש ולא תנאפי בסתר, ולא תהיי לאיש בהוייה וזהו בפרהסיא: (ד) כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך. כי פירוש הוא למקרא שלמעלה כלומר למה אני אומר לך ימים רבים תשבי לי ולא תוני וגו' בשביל שימים רבים ישבו בני ישראל בגלות שלא יהא להם מלך ושר שיצפו להם, שעזיזרה מלכות בית דוד ליכטל ובית המקדש ליחרב, אין זבח ואין מצבה לכפר על עונותיהן אין אפוד אורים ותומים לשאול בהן, ותרפים שלא יעבדו ע"ז שהיא תרפים, תרגום מחווה, שלא יהא להם בגלות להגיד בהן הקץ: (ה) אחר ישובו בני ישראל. כלומר לאחר שיעשו תשובה בגלות ובקשו את י"י בצר להם: ובקשו את דוד מלכם, לפי שעד עכשיו לא היה להן מלך ומצא להם הקב"ה ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב: ופחדו אל י"י ואל טובו באחרית הימים. כד"א ובאו ורגנו במרום ציון ונהרו אל טוב י"י על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר וגו' ואומ' או תיראי ונהרת ופחד ורבה לבבך וגו':

ד.

(א) אלה לשון פעול, כלומר הם נשבעים ואין באמת כי אם כחש: פרצו גדר עולם שעוברים על תורתו ומצוותי: דמים בדמים נגעו. כלומר שהרבו לשפוך דם כל כך שדמו שלוח הרג נוגע בדמו שלוח הרג: (ג) בחית השרה ובעוף השמים. שכן הוא אומר מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו: (ד) אך איש אל ירכי ויכח אתנו, וכת' ויאמר אמציה אל עמוס חוזה ברה לך אל ארץ יהודה ואכול שם לחם ושם תינבא, ובבית אל אל חוסף עוד להינבא כי מקדש מלך הוא ובית ממלכה הוא: ועמך כמריבי כהן. כהרנ' ועמך כנצן על מלכותו, הם הכהנים שהיו מורים אותם את ישראל שנ' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך י"י צבאות הוא: (ה) וכשלת היום וכשל גם נביא. וכשלת, אצופר בלעז, כמו ולצור מכשול: ודימותי אמך. אומתך שהיתה בגלות כאילם לא יפתח פיו, בשביל דבר זה: (ו) כי אתה הדעת מאסת. הדעת היא תורה שמודעת לאדם, דרכי המקום: ואמאסך מכהן ליי האי רישא להאי פרישנא, כנגד שמאסת הדעת גם אני אמאסך מעבוד ליי: (ז) כרובם כן חטאו ליי. רבו חוטאים, לכן רבו עמם חטאים ועונות יותר בארץ כן לשון יותר הוא, כמו וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וכמו קראו להם כן הלכו מפניהם שפתרון לשון יותר: (ח) חטאת עמי יאכלו. כהני הבעל הן אוכלין חטאות ואשמות שעמי מקריבין ליי: ואל עוונם ישאו נפשו. פתח' אל נפשם ישאו שהן אומ' להן אנו בנפשינו נושאין עונותיכם: (ט) והיה כעם ככהן. כלומר כשאפקוד על כהני הבעל להשיב להם כדרכו ולעם אשיב כמעלליו, וכמעלליו כך אפקוד על העם השומעים: (י) הונו ולא יפרצו. אע"פ שיונו לא ירבו בנים: (יא) זנות ויין ותירוש יקה לב. לפי שהן אדוקין לזנות ולשתות ויין ישן ויין חדש דבר זה הטעה לבם והסירם מדרכם: (יב) עמי בעצו ישאל, בע"ז של עץ שלו: ומקלו יגיד לוי. מקל שחתך מן העץ הוא מתאר לזנות ושואל לאותו כומר ששומר אותו עץ, להגיד לו איכה יעבדנו ושומע לו על כי רוח זוננים, אותו רוח שהן זוננים אחריו התעם, דבר זה הטעה לבם: (יג) ולבנה טרנובלו בלע' והוא אילן: כי טוב צילה. כי מרובה צילה: לכן. על כן. תונינה בנותיכם וכלותיכם תנאפינה. הם הולכים על ראשי ההרים לזבח ולקטר לע"ז, ובנותיכם וכלותיכם נשארות יחידות בבית, על כן מוצאות מקום לעשות ניאופים: (יד) לא אפקוד על בנותיכם כי תונינה. איני צריך לברוק את בנותיכם במי המרים והו לפי שנסתרה ונטמאה ועד אין בה והיא לא נתפשרה בשביל שהמה עושרת ניאופים בגלוי, ומר שבודקין הסוטה במי המרים והו לפי שנסתרה: כי הם. האבות והחתנים עם הזונות יפרדו, מנחם חיברו עם עבשו פרוות, שלחביות דוגש בל"ע כשם שבנותיכם וכלותיכם מתנאפות בבית, כמו כן הבעלים מנאפים עם הזונות, יפרדו כת' וישבים אצל חבית לשתות ויין עם הזונות, דבר זה גורם להן ששוכבין עמם, ולבט, לש' מקלות: (טו) אם זונה אתה ישראל אל יאשם יהודה. אם זונה ישראל אחר העגלים שבבית אל ובדן דבר זה לא ייחשב אשם לבית יהודה, שהרי מלכי ישראל עשו העגלים ורבעם וחכיריו, ואל תבואו הגלגל אבל בדבר זה יחשב לו עון שאחר שעשאוים מלכי ישראל, לא היה להם ליהודה לזנות אחריהם כמו שעשה כד"א ותרא בגודה אחותה יהודה וחלך ותון גם היא, אם זונה אתה ישראל, כך אמ' הנביא אם זנית אתה ישראל אחר ע"ז אל יאשם יהודה כלו' לא היה לו ליהודה להאשים עצמו לזנות אחריך: ואל תבואו הגלגל, כלומר לא היה לכם בית יהודה לבוא הגלגל לעבוד שם ע"ז, כד"א בגלגל שוורים וזבחו: ואל תעלו בית און. לא היה לכם לעלות להגלגל לפני עגל שבדן ושכבית אל: ואל תשבכו חי י"י. כשהיו רוצים לשקר היו נשבעים בחי י"י כד"א אם חי י"י יאמרו אכן לשקר

נשבעו, וכשהיו רוצין לישבע באמת היו אומרין חי אלהיך דן: (ט"ז) כי כפרה סוררה סרר ישראל כאותה פרה שמופוטמת בתוך מרבק מרוב שהיא שמינה, ואין מעלין עליה עול, לכך היא סוררת ומבעטת היא בגלגליה, כמו כן עשו בית ישראל מרוב טוב שהיה להן, שבעו וירם לבם על כן שניחוני, עתה ירעם יי' ככבש אלוף במרחב, עתה הם רועים במרעה הרחב לרוב אבל מיכן ואילך יסור סבאם מהם, וכמו שעושיין לאותה פרה שמרעיבין אותה ואינה מפטמת כל כך מפני שלא מצאה גרא והיא רועה כדוברא כמו כן יעשה הקב"ה לישי' שירעם ככבש אלוף במרחב שאוכל כמנהגו ואינו שבע ביותר, כד"א ורעו כבשים כדוברים: (יז) חבור עצבים אפרים הנח לוי אמי' הקב"ה ישראל מתחברין לע"ז כביכול אין הקב"ה מויק להן, אבל משחלק ליבם עתה יאשמו, והו לפי מדרשו, אבל לפי פשוטו שלמקרא כה, פתרונו, חבור עצבים אפרים, עכשיו מחובר אפרים עם עובדי עצבים וצלמים, הנח לו לעשות מה שהוא רוצה לעשות: (יח) סר סוכאים הוא פונד לשכרותו שמביאתו לידי זנות: אהבו חבו קלון: הם אוהבים להזמין עצמם לקלון: מוניניה הם המלכים המונינים עליהן: (יט) צרר רוח אותה בכנפיה, אמר הקב"ה רוח שאני צורר לכנסת ישראל בכנף בגדה אותה כך רוח שהיא רועה, שומר הטאתה, לפקוד הטאתה עליה, כד"א צרור עון אפרים צפונה חטאתו, לכן כל אייום שבמקרא בלשון הזה בכל הסיפרי ובכל פסיקתא ולשון בני אדם לומר כן לחבירו כשסרח לו, אמי' לו ייטואי ליד אינאון דרפאל בל"ע ורי מנחם ביר' חלבו פירש כנסת ישראל שהיא דומה לאותו שצרר רוח בכנף בגדו, וכשהוא מחיר בגדו אינו מוצא כלום, כמו כן היא ע"ז שלה יושענה בעת צרתה, והיא רוח ואינה מושיעה:

ה.

(א) שמעו זאת הכהנים אמי' להן הקב"ה למה אין אתם מקריבים לפני תמידין וקורבנות, והן משיבין לו ישראל לא יהבין לי, והקשיבו בית ישראל, חוזר ואמי' ישראל למה אין אתם מקריבין קורבנותיכם להגישם אל המזבח, והן משיבין לו בית המלך נסבין לן, כלומי מלכי ישראל מושיבין פרוודאות שלהן על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל להקריב קרבן, ובית המלך האוינו, למה הושבתם פרוודאות שלא לעלות לירושלים להקריב קרבן, כי לכם המשפט, לפי שאתם לוקחין משפט הכהנים ואוכלים וכי פח הייתם למצפה ורשת פרושה על תבור, לפי שאינו יכול לעלות לירושלם אם לא יעבור דרך המצפה ודרך הר חבור, ושם הושיבו פרוודאות שלהן שהן לפח ולמוקש ורשת פרושה ללקות עובדי דרכים: (ב) ושחטה שטים העמיקו ושחטה לשי' פרסה, כמו חץ שחוט, כלומר הם פורשים ממכמורות לכל עובדי דרכים, שטים ונוטים מפניהם, העמיקו כלומר הם העמיקו והחמירו לע"ז יותר מעבודתי אני אמרתי לישי' שלש פעמי' בשנה יראה כל זכורך וגו' ואם אינו בא ליראות עובר בעשה, אבל אינו חייב מיתה בכך, אבל הם החמירו כל כך לע"ז שכל מי שאינו בא ליראות בפני העגלים שבדן ושכבית אל שיתיו את ראשו משך שטיותם העמיקו, כך מפורש בכבא קמא, ואני מוסר לכולם, כתי' ואנא מייתי ייסורין לכולהון: (ג) אני ידעתי אפרים וישראל לא נכחד ממניי' מה שאין אתם עולין לרגל קלקלה זאת תליחם כמלכי ישראל, לפי שהושיבו פרוודאות על הדרכים יודע אני שלא הנחתם בשביל יראתם שלא לעלות לירושלם, כי עתה הונית אפרים, כי עתה נראה הדבר בכל העולם שעכשיו אתם יכולין לעלות ואתם זונים אחריו העגלים, ותדע שכן שהרי בהושע בן אלה הוא אומי' ויעש הרע בעיני יי', רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו, עליו עלה שלמנאסר מלך אשור, ושנינו בסדר עולם, מפני מה גלו ישראל בימי הושע בן אלה, שעד עכשיו חלו הקלקלה כמלכי ישראל ולא היו יכולין לעלות לירושלם מפני פרוודאות שלהן, בא הושע בן אלה וביטלן ואמי' כל הרוצה לעלות לירושלם יעלה, ואעפ"כ לא עלו לכך נאמר עליו עלה שלמנאסר והגלם, ולכן נאמר רק לא כמלכי ישראל שהם הושיבו פרוודאות והוא ביטלן: (ד) לא יתנו מעלליהן לשוב אל יי' אלהיהם ועדיין אינן נותנין דעת לליבם ממעשיהם הרעים שבידיהם לשוב להקב"ה: (ה) וענה גאון ישראל בפניו גאונם שנחנאו כנגד הקב"ה שעברו את תורתו והפרו את בריתו, גאון זה יעיד בפניהם על חטאיהם: (ו) בצאנם ובבקרבם ילכו לבקש את יי', שיכשלו בעוונם בגלות וילכו לבקש את יי' להקריב קורבנות, ולא ימצאו: חלץ מהם: סר מהם, כמו וחלצה נעלו, שפתר' מסירה לו מרגלו: (ז) עתה יאכלם חודש את חלקיהם חודש אב שיאכלו להם כל חלקם הטוב זה בית המקדש: (ח) תקעו שופר בגבעה, הצוצרה ברמה הריעו בית און וגו' כזה שעולה על גבעה רמה, ובהר גבוה, ותוקע בשופר לקבץ חיילות כמו כן אמר הקב"ה לנביאים עלו להר גבוה לכנס האומות על ישראל, הריעו בבית אל בהר אפרים ויאמרו אחרין בנימן, כלומר אחרין עומדין החיילות שחירבו בית המקדש: (ט) אפרים לשמה תהיה ביום תוכיחה לשון שתוקה, וכה פתרי' ידמה וישתוק ויהיה תוהא ביום שיבואו עליו תוכחות חומה של הקב"ה שלא תהא לו פתחון פה לומר על מה עשה לנו הקב"ה ככה: בשכתי ישר'

הודעתי נאמנתי. שהרי התורה שהיא נאמנה הודעתי להן לישראל שעל אשר עזבו ברית יי' אלהי אבותם על כן חרה אפו בם, ויתשם יי' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה: (יא) עשוק אפרים רצון משפט: רצון לשבת, כי הואיל הלך אחרי צו, דבר זה גורם שרצה ללכת אחרי צוואת כהני הכעל ולא שמר מצוותיו, הרי היו שרי יהודה כמשיגו גבול, משל זה ממשיך על יהודה ואמ' מחרת השיגו שבט יהודה ובנימין לעשרת השבטים שעשו כמעשיהן, כד"א ובדרך אחרת הלכת: (יב) כעשי כחולע שאוכל את הכגד: (יג) וירא אפרים את חוליו ויהודה את מזורי עשרת השבטים ושבט יהודה לא היה שלום ביניהן, אלא קמו אילו על אילו כד"א מנשה את אפרים ואפרים את מנשה יחדו המה על יהודה, ויהודה צר אפרים ויהודה, וכך היו נהוגים לעשות כשראה אפרים שהוא נחלה ונחלש לפני האומות יהודה שמתגברין עליהן, וילך אפרים אל אשור כמו שמצינו מנחם בן גדי מלך ישראל כשבא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להחזיק הממלכה בידו, ואמ' וישב מלך אשור ולא עמד שם בארץ שלא עזרו, ויהודה את מזורו מכתו, וכשראה מכתו יהודה שניגף לפני מלך אשור שמתחזק עליו, וישלח אל מלך ירב' כמו שמצינו באחו מלך יהודה, או עלה רצון מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל ירושלם למלחמה עליה, ואמ' וישלח אחו מלאכים אל תגלת פלאסר מלך אשור לאמר עברך ובגך אני עלה והושיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקמים עלי, ובדברי חזקים הוא אומר ויבא תגלת פלאסר מלך אשור ויצר לו ולא חזקו: והוא לא יכל לרפוא לכם: שלא עזרו מלך אשור לאפרים: ולא יגהה מכם מזור: שלא ריפא מלך ירב את יהודה, יגהה הוא שהחולה מגיה ומאיר מעט מחוליו, בבראשית רבה, ר' יוחנן הוה מבקר חמים בישתא וכך הוה רביעית נחמא הוה, אמ' נגידו, ולמה לא יכלו לרפוא את אפרים ולהגיה מזור ליהודה: (יד) כי אנכי כשחל לאפרים, ארי בחור, שני כאשר יגהה הארירה והכפיר על טרפו, אשר יקרא עליו מלא רועים מכלם לא יחת ומהמונם לא יענה כמו בן אני אני אטרוף למד' אומ' אני אני שני פעמים זה פתח, אני אטרוף לאפרים, אני אטרוף ליהודה ואלך ואשא ואין מציל, ככפיר זה שנתשא טרפו ואין מציל: (טו) אלך ואשובה אל מקומי הראשון לשמים, עד אשר יאשמו, עד אשר יאמרו בעצמן אשימים אנחנו שאשמנו, להקב"ה ובקשו פני בחשוכתן, בצר להם ישחרוני בתפילתם:

7.

(א) לכו ונשובו: ויאמרו לכו ונשובה אל יי': כי הוא טרף: כד"א אני אני אטרוף: וירפאנו: כלו הוא טרף והוא יודע מה רפואה צריך, אורחו טרף: יך ויחבשוני הוא הכרה והוא יודע אי זו תחבשות הוא צריך ומועלת לאותה מכה: (ב) יחינו מיומיים: ויאמרו בעצמן למה יגיענו ולא רונח לנו ששאלנו למלכ: אשור לרפוא אותה ולהגיד לנו מזור עד שאנו הולכין לאותן שאינן יכולין לרפוא אותנו למד' אין אנו מבקשין מאת הקב"ה שירפאנו בשני ימים שביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, ונחיה ונתרפא, כמו וישבו חתם כמחנה עד חיותם, ומתרגמ' עד דאיתסיו: (ג) ונדעה נרדפה לדעת את יי' כשחר נכון מוצאי: שיוצא לעשות רצון קונו, להאיר לעולם, ומאחר שאין רופא כמותו למד' אין אנו נותנין לב לשמים מחטאותינו ונדרוף לדעת ולבקש את יי' בתשובה ובתחנונים, מיד כשעמוד השחר נכון ויוצא, ויבא כגשם לנו וכמלקוש יורה ארץ ובשביל החשובה שנעשה יבוא לרפוא לנו ולהפריח עצמותינו כדשא שפורח וגדל מחמת הגשם, והטל, כלו שיסלח לכל חטאתינו: (ד) מה אעשה לך אפרים ומה אעשה לך יהודה, באי זה דבר אסלח לכם חטאתיכם, וחסדכם כענן בקר, תשובתכם אינה עומדת לכם אלא פוסקת מהרה כענן בוקר שכלה לפי שעה וכטל שמשכים הולך לו מיד: (ה) על כן חצבתי בנביאים: פת' על אשר חצבתי דברי נבואה כפי הנביאים ושלחתיים אליכם יום השכם ושלוח ומודיען איתכם שתשובו מדרכיכם הרעים ושומעין את דבריהם ושומעין אותן: הרגתים באמרי פי לפיכך הרגתים בשביל שלא עשו אותם: ומשפטיך אור יצא משפטים שאני עושה בישראל לאור יצאו ולאמיתם שהם משפטי צדק, על כן כמו על אשר, וכן כל כי על כן במקרא, כי על כן עברתם על עבדכם, שפת' כי על אשר עברתם, שעל כרחך אי אתה יכול לפותרו ולומר לפיכך עברתם על עבדכם שאחם רצון שאתן לכם לסעוד שאפילו אמ' להדיוט לכך עברת דרך עלי שתסעוד אצלי, אפילו אם היה בדעתו לשעבר היה משיבו עכשו איני חפץ לסעוד שנגאי הוא לו, לא על כרחך פת' כי על אשר עברתם, הואיל שכיבדתם אותי לסוד אל ביתי חייב אני בכבודכם: (ו) כי חסד חפצתי ולא זבח: איני ככם כד"א וחסדכם כענן בקר, כי אתה הדעת מאסת: ולא זבח: איני הייתי חפץ שתעשו חסד, ולדעת אלהים מעולות ומזבחים שאחם מביאין לפניי כשבאין לרגל, שלש פעמים בשנה ובאחם ועמדתם לפניי בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם ניצלנו למען עשות את כל התועבות האלה, וכן שמואל הוא אומ' הנה שמוע מובח טוב להקשיב מחלב אלים: (ז) והמה באדם עברו ברית: והן באין אל הנביא

לדרוש דבר י"י מאתו כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עוב ישראל, משפטי צדק קרבת אלהים יחפצון, ואעפ"כ הם עוברים את בריתו שלאברהם אבינו: שם בגדו ב"י בעוד שהן יושבין בפני הנביא הן בגדין כד"א אני י"י נענה לו ברוב גילוליו, פתח באותה עבירה שהן חושבין בליבם: (ח) גלעד קרית און: בתחילת ארץ ישראל עבר הורדן שהיא ארץ גד וגלעד גם הם פעלי און: עקובה מרם. בעקבה שופך דם: (ט) וכחכי איש גדודים. כמו שהריוגים נאספים חבורות חבורות להעלות דגים בחכה שלהן, כמו כן ישראל נאספים גדודים גדודים: חבר כהנים וכחבורת כהנים שהולכין לקבל מעשרותיהן, כן הן נאספין חבורות חבורות: דרך ירצחו שכמה כי זמרה עשו. בדרך כענין זה מרצחים עובדי נתיבות כשהן נאספין חבורה אחת, כי זמרה עשו, כי מחשבות לבם הן עושין: (י) בבית ישראל ראיתי שערויה: כשנחלקו בית ישראל מעל בית יהודה שנעשו לשני ממלכות שהמליכו ישראל עליהם את ירבעם, ראיתי מעשים מקולקלים שעשה שני עגלי זהב, ואמ' להן רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלך מארץ מצרים: שם נזות לאפרים נטמא ישראל. שהם בך ובכית אל, וזו אחריהם וגלו בעונם: (יא) גם יהודה שת קציר לך. ותרם בגודה אחותה יהודה ותלך ותזון גם היא, שת קציר לך גרם גלות לעצמו, קציר לשון גלות, כד"א ובאה עת קציר לה שפתי ובאה עת גלות לה: כשזכי שבות עמי. כשהייתי רוצה להשיכם משובתם וממרדותם שמרדו בי, שלא שמעו אלי וכן הוא אומר בדרך אחותך הלכת ונתתי מכה בידך, שבות לשון מרדות, כמו משובה ניצחת:

ז.

(א) כדופאי לישראל ונגלה עון אפרים. בעוד שהייתי עוסק לרפא עון העגל שעשו כמדבר, ונגלה עון מלכי אפרים שהוסיפו עליהם שני עגלים: ונגב יבא. ובלילה יהי כגנב, פשט גהור בחוץ, ובים הן פושטין גדוהיהן בחוצות וברחובות ללסטים עובדי דרכים: (ב) ובל יאמרו ללבכם. וכשעושין כל הרעות הללו לעולם לא יאמרו בלבם שאזכור לעונם לפקוד עליהם: עתה סבבם מעלליהם. כי כל כך הרבו לחטוא שסכיבותם סבבם מעלליהם ומעשיהם הרעים נגד פני הוי, כלומר אני רואה כל מעשיהם הרעים וזכור אותם ולכן איני יכול לשכחם: (ג) ברעתם ישמחו מלך. ברעתם ובכזויהם שהן שוללין ובוזין כל עובדי דרכים בכך הם משמחין מלכם ושיריהם שחולקין עמם שללם ובוזתם, ונגיבתם שגונבין בלילה: (ד) כלם, מנאפים, כמו תנור בערה מאופר. מיצר הרע שבער בליבם: ישבות מעיר, מלוש בצק עד הומצתו. כזה ששוכת מלוש את בציקו עד שיחמיץ שיאפה אותו בתנור, כמו כן הן שוכתים בעוד שהם ישינים, מיד כשהוא מקיץ מעיר משנתו, מיד הולך לנאף איש את אשת רעהו שיחמיץ יצר הרע: (ה) יום מלכנו החלו שרים חמת מייך. יום שמינו עליהן מלכם ירבעם, החלו שריו לחמם ליבם משיכרות היין: משך ידו את לוצצים. אותו היום שהמליכוהו עליהם, ויאמר ירבעם בליבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הנה לעשות ובתיים בבית י"י בירושלם ושב לב העם הנה אל אדוניהם והרגוני, ושב אל רחבעם מלך יהודה, לפי שיעלו לירושלם ויראו שם את רחבעם המלך ואת בית המקדש מיד ושב לב העם הנה אל אדוניהם לפי שיש לו בית המקדש שיבואו שם ליראות. ורבותי פירשו לפי שאין ישיבה בעורה, אלא למלכי בית דוד בלבד, וזה ירבעם שהוא מלך ישראל כשיראו אותו שיראו אותו שאינו חשוב כרחבעם, שרחבעם יושב וירבעם עומד מיד ושב לב העם הנה אל אדוניהם, אל רחבעם מה עשה אותו רשע מיד וילך ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלך מארץ מצרים, וישם את האחד בבית אל ואת האחד בך ויאמ' להן לישראל כשאחם עולין לירושלם אחם עומדים צפופים ורחוקים מרוב עם שכבית המקדש שאינו מחויק את כולם, אבל אני בניתי לכם שני מקדשים כדי שתעמדו ברוחה ואין זה הוחק את זה מי שאינו יכול לעמוד בך יעמוד בבית אל, בערב באו אצלו ואמרו לו פלחין לצלמך, אמ' להן איתון בצפרא, ולצפרא אחאן, אמ' להן תפלחון לצלמי, אמרו ליה נפלה, אמ' מסתפינא מסנהרין דילכון, אמרו ליה ניקטלינן אולו וקטלו להן, ה"ד ואכלו את שופטיהם, מיד הלך ומשך ידו את לוצצים, קיבץ כל ליצני תרור עמו, הושב צדיק אצל רשע, אמ' להן לצדיקים מאן דרא טבא אמרון ליה דרא דמדברא הוה חביבין ליה דלהון יתב אוריתא, אמ' להן לא פלחין לצלמו דעגלא ולא איחפרע מינהון אמרין ליה משום דהוה חביבין קדמויה אישתביק להן, אמ' להן ראה אנא אעביד הכי ה"ד משך ידו את לוצצים, בתלמוד ירושלמי: (ו) כי קרבו כתנור ליבם בארבע. שהיה ליבם בער כתנור, בארבע, שהיו אורבים לניאוף אחר ע"ז כל הלילה ישן, אופיהם, אופיהם הוא יצר הרע שאופה ליבם: (ז) ואכלו את שופטיהם, כמו שפירשתי למעלה, כל מלכיהם נפלו, לפי שאין בהם אלי: (ח) אפרים בעמים הוא יתבללי. דבר זה גרם לעשרה השבטים להיורר עונה בלי הפוכה כתרנ' ובני

ישראל דמן לחררא דעד לא איתהפכת או אהאכלת, כמו כן ישראל קודם שיתבוללו בעמים: (ט) אכלו זרים חילו והוא לא ידע, אעפ"כ והוא לא ידע את י"י: גם שיבה זרקה בו. גם הלשות נזרקה בו שלא יכול לעמוד בפני האויבים ועל כל זאת לא ידע את י"י: (יא) אפרים כינה פותח אין לב. אין לך בכל העופות שומה כינה, ששאר העופות אם נוטלין את בניהן לא ישובו עוד לקניניהן, אבל היונה אינה חוששת בכך, ושבה לקינה, כמו כן ישראל שומים וכסילים בלא לב: מצרים קראו אשור הלכו. אלו שהוריעו להן מכל האומות, מצרים שטבעו זכריהם ביאור, ואשור שהגלו עשרת השבטים בהם הם מדבקים, מצרים קראו אשור הלכו, פתח כשמצרים ואשור קוראין לישראל והן הולכין אחריה: (יב) כאשר ילכו אפרש עליהם רשתי, במצרים שהם הולכים לעזרה שם אפרוש עליהם רשתי, במצרים כמו שנ' בספר ירמיה, כה אמר י"י אלהי ישראל אם שום תשימון פניכם לבוא מצרים ובאתם לגור שם והיה החרב אשר אתם יריאים והרעב אשר אתם דואגים ממנה שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמותו: כעוף השמים. שהוא מנוף את כנפיו לעוף ורשרת פרושה עליו, וצייד מושך אותה ומוריד העוף לארץ, כמו כן אורידם ליש' לארץ: אייסרם כשמע לעדתם. אייסרם בייסורין כמו שהשמעתי לעדתם מפי ירמיה הנביא כשם שאמ' למעל' והייתה החרב אשר יראתם ממנה, שם תשיג אתכם, וכל האמור בפרשה זו: (י"ג) כי נדרו ממנו, שילכו בגלות: ואנכי אפרם. כשהייתי רוצה לפדותם מצרתם ולמהול להם עונותם כמו שאמור בפרשה אם שוב תשובו בארץ הזאת, ובנתי אתכם ולא אהרום ונטעתי אותם ולא אטוש, כי ניהמתי על הרעה אשר עשיתי לכם, אל תיראו מפני בכל כי אתכם אני להושיע ולהציל אתכם מידו: והמה דיברו עלי כובים. כמו שאמור בפרשת עצמה, יהי ככלות ירמיהו לדבר את כל העם את כל דברי י"י אלהיהם אשר שלחו אליהם וגו' ויאמר עזריה בן הושע ויהונן בן קרח וכל האנשים הזרים אומרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך י"י אלהים לאמר, לא תבואו מצרים לגור שם: (יד) ולא זעקו אלי בליבם. דברתי אליך בשלותיך אמרת לא אשמע, ובשביל שלא זעקו אלי בליבם לפיכך ילכו עכשיו בגלות מחמת הצרה, אפי' על משכבות יתגוררו, לש' אסיפיה, כמו אגרה בקציר: (טו) ואני ייסרתי, כשהייתי מייסר אותם בדברי נבואה מפי ירמיהו והייתי רוצה לחוק וזרעותם לפני מלך בבל אשר אתם יריאים ממנו אל תיראו ממנו נא י"י כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו, ואלי יחשבו רע, שהיו אומרים לירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך י"י אלהינו לאמר לא תבואו מצרים לגור שם: (טז) ישובו לא על היו כקשת רמייה: כשאמרו לירמיהו תפל נא תהינתני לפניך והתפלל בעדינו אל י"י אלהיך ובעד כל השארית הזאת, ויגר י"י אלהיך את הדרך אשר נלך בה ואת הדברים אשר נעשה, אותה תשובה שאמ' לעשות לא עלתה להם, ואתה תשובה היתה דומה לקשת רמייה שיבטת בה הדורך אותה והיא נשברת בידו, כמו כן דיתה תשובתן שאמרו לעשות ולא עשו, כמו שירמיה מונה להן כי התעיתם בנפשותם בעדינו כי אתם שלחתם אותי אל י"י אלהיכם ולא התפלל בעדינו נא אל י"י ככל אשר יאמר י"י אלהינו כן הגד לנו, ואגד לכם היום ולא שמעתם בקול י"י אלהיכם וכל אשר שלחתי אליכם: על. קמץ הוא ואינו פתח לפי שאינו משמש לתיבה שלא-אחריו ועומד לבדו, לפיכך אין פתח' כפתרון על דגן ועל תירוש, והקמץ נותן בו טעם פת' אחר שהוא מלשון מועיל: ועם לשונם. שזעמו להקב"ה בדבריהן, שיאמרו לא שלחך י"י אלהינו לאמר לא תבואו מצרים לגור שם: זו לעגם בארץ מצרים. זה הדבר ששבו למצור' כד"א ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול י"י על זה הדבר מצרים מלעוגים עליהן, ואמ' להן עברתם על תורתכם שמצוה לכם לא חוסיפון לשוב בדרך הזה עוד:

ח.

(א) אל חכך שופר. אמר הקב"ה לנביא שים שופר לחיכך ותקע להקהיל את האומות למחר כנשר לבוא אל בית המקדש ולהחריבו יען עברו את תורת, בריתי: (ב) לי יזעקו אלהי ידענך ישראל. כשיגלו מן האומות יזעקו אלי ויאמרו ישראל אלהינו עכשיו היינו רוצים להכירך בחשובה: (ג) טוב. זה הקב"ה: (ד) הם המליכו ולא ממני. כתבתי בתורתך שום תשיגם עליך מלך אשר יבחר י"י אלהיך בו, והם המליכו מדעתם למלכי ישראל שהדירוהו מעלי ולא ממני להמליכם: השירו ולא ידעתי. השירו הוא מחיבות הכתובין שין וקריין סמך, לכך איני יכול לפתור בלש' שר, אלא פתח' הסירו מלך זה והעמידו מלך אחר תחתיו, כמו נרב בן ירבעם ואלה בן בעשא ומרי והמליכו עמרי תחתיו שהוא רשע ממנו, כגון אמציה בן יואש וזכריה בן ירבעם: כספם וזהבם עשו להם עצבים. ממנו: למען יכרת. למען יפסוק מהרה כספם וזהבם: (ה) זנה עגלך שומרון. חרה אף י"י בך, וזנה בך אפרים ויושב שומרון בשביל עגלך שעשית לך: עד מתי לא תוכלו ניקוין. עד מתי תטמאו לא תוכלו עוד לנקות מטומאתך: (ו) כי מישר' והוא: כך פתח דונש,

ויו של והוא נופל מן התיבה כמו ותשב חמר ושומימרה, ויו של ושוממה נופל, והוא כמו ותשב חמר ושומימה, וכמו ואנחנו את יי' אלהינו ולא עזבנוהו, ויו של ולא נופל, והוא כמו לא עזבנוהו, אבל אמ' מורי כל הוין הללו במקומן נאמרו ולצורך עצמן נכתבו, אף כאן כי מישראל והוא כך פתח' כי מעגלי ירבעם מלך ישראל שנמטאתם בהם, והוא גם העגל ההוא אשר עשיתם במדבר, ורחקתם מעלי והלכתם אחרי החבל שאין בו ממש, הרש עשהו זה, וזה, על ידי הרש הוא ולא אלהים הוא, שאהרים עושים אותו ואינו בורא ועושה אחרים, כי שבבים יהיה עגל שמרון, לשביבי אש יינתן עגל שומרון לישראל: (ט) פרא בודד לך ישראל שהן דומין לפרא לימוד מדבר, שהולך לבדו במדבר, ואינו מקבל מרדות בני אדם, כמו כן ישראל אינן מקבלין לדברי הנביאים והולכין אל אשר לזנות אחריהן, אפרים: בעמים: התנו אהבים: הם התנו אהבה ותני עמהן כד"א אתנה המה לי, אשר נתנו לי מאהבי: (י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם: אנ"פ שיתנו עמהן לעבוד ע"ז עמהן אעפ"כ אקבצם מן הגלות, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים: ומה שהגליתם ביניהן עשיתי כדי שיטעמו גלות, ויחלו מעט ממשא שימו עליהן מלך ושרים, ויחלו לשון חולי וידעו מה יש בין עבודתי שעבדו אותי ובין עבדות שיעבדו לאומות: (יב) אכתוב לו רובי חורתי: כחבתי להם דברי נבואות רבות להורוחם דרכי הטוב: כמו זה נחשבו כאילו לא שמעו שום נבואה ותוכיחה: (יג) זכרי הבהבי: אילו עולות, שכולן עולין להבהב המזבח: זכרו בשר ויאכלו: אילו זכרי שלמים שבעלים אוכלין מן הבשר, עכשו יאכלו עולות ושלמים בחד הכל, וכן אמ' ירמיה עולותיכם ספו על זבחיכם ויאכלו בשר, יי' לא רצם: משקילקלו במעשיהם אין הקב"ה חפץ בקורבנותיהן: המה מצרים ישובי: ופי לא שאלו: (יד) וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות: מפני מעון היכלותיהן, ערים בצורות: שבנו להן דון אמ' מי יחת עלינו ומי יבוא בארמנותינו, ולכך שכחו את יי' מעוה, וכן ישעיה הוא אומר ביום ההוא יהיו ערי מעוה כעובת החורש וגו' וכת' כי שכחת אלהי ישעך וצור מעוונך לא זכרת, ומה יהיה בהם ושלחתי אש בעריו ואכלה ארמנותיה:

ט

(א) אל תשמח ישראל אל גיל בעמים: אל תשמח להגיל כשאתם עובדין ע"ז, כמו ששמיחים וגילים האומות שאע"פ שיודעין שאין בה כח להרע ולהיטיב וגם הטב אין אתם אעפ"כ לא המיר גוי אלהיו, ועמי המיר כבודו שיש בו כח להרע ולהיטיב וזנה מעל אלהיו: אהבת אתן על כל גרנות הגוי כוונות שהולכות על כל גרנות דגן הגורן: (ב) לא ירעם: לא יהיה להם למרעה: וכחש יפסוק, כמו אכלתם פרי כחש: (ג) ובאשור טמא יאכלו: כלומר בגלות אשר לחמם בטומאה יאכלו, וכן ביהוקאל הוא אומר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא, וגו': (ד) יסכוי ניסוך היין: יערבו במנחה כמו שג' וערבה לי"י מנחת יהודה: זבחייהם כלחם אונים להם: בעוד שענא רצונו הם מקריבין לפני קרבן והייתה להם אשה לריח ניחח לי"י משקילקלו מעשיתן היו זבחייהם כלחם אונים, כלחם מכאוב: בית יי' כמו לבית יי', כמו לחצר יי' יבוא, ופתח' לאוצר יי' יבוא: (ה) וליום חג יי' ליום חגא שיתונו וינתנו כשיכור: (ו) מי הננה הלכו משוד: עכשו ילכו בגלות משוד האויבים הבאים עליהן: (ז) ידעו ישראל אויל הנביא: כשיבוא ימי הפקדה שיפקד עונם אז ידעו ישראל כבואן דברי הנביא אשר שלחו יי' באמת שנתקיימו דבריו, כשהיה מתנבא הן אמר אויל הנביא משוגע איש הרוח, הוא איש אשר רוח אלהים בו, כשהוא מתנבא להן הן אמרו משוגע הוא, וכן אתה מוצא בשמיעה הנחלמי אשר שלח בשמו ספרים אל כל העם בירושלם אל צפניה בן מעשיה הכהן לאמר יי' נתן כהן חתח יהודע הכהן להיות פקידים בבית יי' לכל איש משוגע ומתנבא עתה למה לא גערת בירמיה הנעתתי המתנבא לכם: אל רוב עונך, ורבה משטמה רוב עון עשית ורוב משטימה ושנאה יהיה לך: (ח) צופה אפרים עם אלהיו נביא השקר אפרים שולח להתנבאות לו לשלום, והוא אומ' שמעה דבר יי' הוא מתנבא: נביא פח יקוש על כל דרכיו: נביאי השקר הם מקריבים להן, ונביאי אמת הם מרחיקין וטומנין פח ומוקש לרגליו, משטימה בבית אלהיו: שנאה ויאבה הן נטרין לנביא האמת שמינו בבית אלהיו לשמוע דבריו: (ט) העמיקו שיחתו כימי הגבערה: החמירו לע"ז ושיחתו דרכיהם כמו שעשו בימי הגבערה, בימי השופטים, ולכך יזכר עונם ויפקד חטאתם: (יא) מלידה ומבטן ומחריון: היה לו למקרא לומ' מחריון ומבטן ומלידה, וכן כשהוא אומר ערב וידעתם כי אני יי' המוציא אתכם מארץ מצרים, אבל בבוקר לא תדעון, וכשהוא אומ' ובקר וראיתם את כבוד יי' ובערב לא תראו, שהרי כמו כן בערב ראו שנתן להן את המן, אלא כך פתח' כשהוא אומ' ערב וידעתם כי אני יי' המוציא אתכם מארץ מצרים וראיתם את כבוד יי' ובערב לא תראו, שהרי כמו כן בערב ראו שנתן להן את המן, אלא כך פתח' כשהוא אומ' ערב וידעתם כי אני יי' המוציא אתכם מארץ מצרים

וראיחם את כבוד יי' וכשהוא אומר ובוקר חשוב כמו שאמ' וידעתם כי יי' הוציא אתכם מארץ מצרים, וכן תן האמור שלוח בזה ואת האמור שלוח בזה, וכן הרבה מקראות: (יב) בשורי מהם: אילי דכתיבין שין וקריין סמך: (יג) אפרים כאשר ראיתי לצור שתולה בנוה: ראיתי אפרים שהוא משריש כל כך שיכול לדמות בגודלו לצור שתולה בנוה, טוב שאמרה אני כלילת יופי, וא' אתה חותם חכמת מלא חכמה וכליל יופי, בכבוד זה עמדה עד שאמ' מושב אלהים ישבתי בלב ימים מה כתי' שם לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריוק חרבותם על יופי חכמתך וחללו יפעתך, כמו ישראל שהיו צדיקים היו כלילת יופי מושב לכל הארץ, אבל משחטאו גרמו בעונם להוציא אל הורג בניו: (יד) תן להם יי' מה תתן: לפי שאמר למעלה כי אם יגדלו את בניהם ושיכלתים מאדם, היות מרחם הנביא עליהן ואמ' תן להם יי' מה תתן, מה שאתה רוצה לשכלם כשהם גדולים, תן להם רחם משכיל שהרחם משכלם ולא יראו אור, ושדים צומקים. ואם יצאו מהרחם שיהיו אמותם צומקים שלא יהא להן מטה להניק, וימותו מיד, וכל כך למה לפי שאינו דומה אבלו של קטן לאבלו של גדול: (טו) כל רעתם ישמחו, ככל מקום שהיתה שם קדושה בתחילה שם הקימו ע"ז ולפי שכל שבע שנים שכיבשו ושבע שחילקו עמד שם ארון ולכן העמידו שם צלמים: מכתי אגרשם: וגם אחרת כתי מיטאו, לפי שהיתה שם קדושה בתחילה, והעמידו צלם בהיכל, ולכן אגרשם מביתו ולא יטמאו עוד:

י

(א) גפן בוקק ישראל פרי ישוה לוי ישר' הומרה לגפן שבוקק פרוי, כמו הבוק הבוק הארץ מהם שיגלו לאשור כד"א הנרה יי' בוקק הארץ ובולקה, ועוה פניה והפיץ וישביה: פרי ישנה לשון דמיון: כרב לפרוי: כשנתתי להם פרוי וכל טוב בארצו והם גמלו לו רעה והרבה למוכחות לע"ז: הטיבו מצבות פתרו' הרבו מצבות, כמו כי יטיב אבי הרעה עליך ויגילתי ארץ אוניך ושלחתך והלכת, שפתרו' ירבה את הרעה: (ב) חלק לבם עתה יאשמו' משחלק ליבם מאת הקב"ה והטיבו מצבות לבעל: והוא יערף מוכחות: הוא מוכחות החטא שיערוף וישבור מוכחותם ומצבותם יאשמו בדבר זה הם: (ג) כי עתה יאמרו אין מלך לנו עתה יאמרו בגלות כל מלכינו אינן מצילין אותנו, כי לא יראנו את יי' וכל זה לפי שלא יראנו את יי', אנחנו ומלכינו שריחקנו מעליו, והמלך מה יעשה לנו: מאחר שחטאנו מה יוכל מלכינו לעשות: (ד) דברו דברים אלות שוא וכרות ברית: מאשרינו מתעין אותנו, הם מלכי ישראל שהכריחו אותנו לדבר שקר ולהשבע אלות שוא ולכרות ברית לע"ז: ופרח כראש משפט על תלמי שדיי' כעשב מר, כרוש שפורה וגדל על תלמי שדות, כלומר פרח גלות מר בשביל עיוות משפט: (ה) לעגלות בית און יגורו שכן שומרין: מעגלים שעובדים בבית אל יש להם לגור ולהתפרד לשכונת שומרין הן עשרת השבטים, ולפי ששומרין ראש המלכות כד"א כי ראש אפרים שומרין, לכך קוראין להן שומרין: כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו, פתרו' כי אבל עליו עמו וגם כוטרם שעתה יגילו, כולם יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו: (ו) גם אורנו לאשור יוכל מנחה למלך ירב: בשנת שתיים עשרה לאחזו שהגלה סנחריב לעשרת השבטים הגלה עמהם עגלי והב שעשה ירבעם, הה"ד גם אורנו לאשור יוכל מנחה למלך ירב, בסדר עולם: ויבש ישראל מעצתו: מאותה עצה שנתייעצו עם ירבעם כד"א ויעץ המלך ויעש שני עגלי והב: (ז) נדמה שומרין מלכה כקצף על פני מים: קצף בלש' כנען פינא, ובלע' אשקומא, ופת' נמשל לקצף שהולך על פני המים לכאן ולכאן, כמו כן יהיה נע ונד בגלות, הוא וישראל עמו, וכן הוא אומר בשנה התשיעית להושע בן אלהי, לכך מלך אשור את שומרין ויגל את ישראל אשורה וגו': (ח) חטאת ישראל: כלומר בדבר זה אתרו מחטא את ישראל בכמות בית אל חטאת כי הטיח רפא וקמצא הוא הניקוד מלמדנו על פתרון זה, ואם היתה הטיח דגושה הוא שם דבר כמו חטא, והוא כמו והנה עבדיך מוכים וחטאת עמך, שפתרו' בדבר זה הם מחטיאין עצמן: ואמ' להררים כסונו ולגבעות נפלו עלינו הייתם שמחים: (ט) שם עמדו: באותו מדה שתפשו באותה מידה הן אוהוים עוד היום: (י) באותי ואסרם, בשביל שהייתי מתאוה להחזירם למוטב הייתי מייסרם בדברי תוכחות עד עכשיו: ואספו עליהם עמים, באסרם לשתי עונותם: ומאחר שאינן רוצין להווסר בדברים מעכשיו אייסרם ביד האומות שאוספו עליהם עמים ויכבדו עליהם עולם כאוסר זה שאוסר שני מענינות על צואר בהמה, עונותם, כמו האריכו למענינתם, והוא מלש' עול: (יא) ואפרים עגלה מלומדה אוהבתי לדוש: ישראל הם היו מלומדין בכך לדוש האוטות תהיה, שכל האומות נכנעין תהיה, ואני עברתי על טוב צוארה: היא היתה עגלה ואני עובר לפני, כמנהיג זה שמנהיג את עגלתו ועובר לפניו, כך אני הלכתי לפניהם לכבוש האומות לפניך, ארכיב אפרים וחרוש יהודה: פתרו' ארכיב ואמשיל את אפרים על בומרני אומות לכבוש ולדרוך: יחרוש יהודה ושרד לו יעקב: יהודה ואפרים היו רוכבין על האומות כוה שחורש ומשרד

שרדו: (יב) זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. והיאך תזרעו, נירו לכם ניר, פתו' חרשו לכם חרישת השדה ואחר כך תזרע זרעכם, ואל תזרעו אל קוצים, שהזרע אל הקוצים ועל הברקנים אין זרעיתו יוצאת, כמו כן תעשו אתם הימולו ל"י וחסירו את ערלת לבבכם, ואחר כך עת לזרוש ל"י והוא יבוא ויורה לכם צדק: (יג) חרשתם רע עולתם קצרתם: אתם לא בדרביך רבוב גיבוריך, אחת בטחת להוציא רבוב גיבוריך מפני סנחריב מלך אשור, לא תינצל לפניכם: (יד) וקאם שאון בעמיק, וכל מבצריך יזרע כשוד שלמן בירת ארבאל ביום מלחמה: אתה יושב לבטח ואין אתה מתיירא משום חיל שיבוא עליך, עתה יקום שאון רבים עמים בעמיק וכל מבצריך יזרעו אותם איויכים כשוד שבא לאדם שיושב לבטח בשלום ואין נוהר מן החיילות הבאין עליו, כאותו שוד יבוא לך כשתשוב לבטח ולשלום ולא תיזהר מן החרב שבבית יבואו האיויכים ויתפשו אותם, פתך דונש, בירת ארבאל, שהוא לשון ארבאל כי אל בו נפל מן התיבה וכן מתיבות יורעאל נפל אל מן התיבה שהוא לש' זרע ויגיד עליו ריעו שאמ' וזרעתיה לי בארץ ותרג' ארבאל בכמנא: (טו) בשחר' פתך ר' מנחם שהוא לש' סוף, וכן תרג' בסופא, ובלש' תלמוד היה לו לומר בן תשחיר, והוא כמו בן זקונים, וכמו נוח לרשתהורת ואמ' אני יוסף ביר' שמעון בשער' בשחר אינו יוצא ממשמעו וכה פת' בשחר נדמה עליך מלך ישראל אדם אחד נדמה הוא ושותק כשהוא ישן, אבל מלך ישראל אפילו בשחר ובצהרים נדמה כאילם לפני סנחריב:

י"א

(א) כי נער ישראל ואורבבהי: כאדם שמאיים את בנו נער ומלמדו דרך הטוב באהבתו אותו, כך הקב"ה מייסרם ומלמדם מנעוריהם דרך החיים, וכל כך למה מפני שאהב אותם: ומצרים קראתי לבניי מגלות מצרים שנשתעבדו שם קראתי על ידי משה ואהרן בני בכורי ישראל להוציא אותם ממצרים, וכך נהגתי עמכם עד עתה שאני שולח להם נביאי יום השכם ושולח לייסרם ולהחזירם למוטב: (ב) קראו להם כן הלכו מפניהם: וכשהנביאים קוראים להם להשימעם דברי הנבואה והן הולכין יותר מפניהם לפי שמאמו בדבריו ולא יחפצו בו, כן פתרי' יותר, ולבעלים יזכרו: ואגיד הם הולכים לזבח לבעלים ולקטר לפסילים: (ג) ואנני תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו בתחילה הוצאתי אותם מארץ מצרים על ידי משה ואהרן, לסוף ארבעים שנה שהלכו במדבר, תרגלתי, הכנסתי לארץ ישראל על ידי יהושע בן נון, למטה אפרים ולקח אותם על זרועותיו והביאן לארץ ישראל, ולא ידעו כי ריפאתם: הם היו יודעים: (ד) בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה: כשהבאתי יעקב ובניו מצרימה, משכתי שם בחבלים ובעבותות של ארבה שהמשכתי את יוסף בנו שהיה מושל בכל ארץ מצרים שנתן להם עגלות להביאם שם, והושיכם במיטב הארץ ועל ארץ מצרים למה מפני הגזירה שנגזרה כבר לאברהם אבינו בין הבריתים שאמ' לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם: ואהיה להם כמרירי עול על לחזירם: כאיכר זר שמרחם על בהמתו מרים העול וסומכו בידו כדי שלא יכבד על צוארו כמו כן אני מרחם עליהם במצרים כד"א ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים: ואט אליו אוכלי: הטיתי עליו עבודת מצרים לפי כוחם לאכיל ולסבול עד שנאלתים משם: (ה) לא ישוב אל ארץ מצרים ואשור הוא מלכו: משנאלו משם ציורתיים לא חוספון לשוב בדרך הזה עוד מפני שלא יוכל לשוב פנו לכם לדרך אשור מלכם, כי מאנו לשוב: אבל אלי לא שבו: (ו) ואכלה: מנוגן בארנתחא ושם סיוים הדבר, ממועצותיהם: הרעים פירוש הוא לואכלה, וכך פתרי' וכלתה החרב מגיבורי, ואכלה אותם, ואי זה חטא יגיע להן כך, ממועצותיהם הרעים, שנתייעצו עם ירבעם, לעשות שני עגלים וכן הוא אומר למעלה ככה עשה להם שומרן מפני רעתכם: (ז) ועמי תלואים למשובתי: הם תלויים בכך אם ישובו, ואם לא ישובו, יש פורתין עלילה חזקה יקרא אותם בכך, ומפרשים ואל, כמו יש לאל ידי, שפתרי' לשון חזק, ועל מפרשין כמו עלילה, אבל אילו שתי תיבות ונקודותיהן אינן מוכיחין על פתרי' זה, ואל נקוד פתח קטן ומחובר במקף לעיל והוא כמו כל ואל שמשמש לתיבות שלאחריו, כמו אל משה ואל אהרן ועל פתח הוא כמו כל ועל שהוא משמש לתיבה שלפניו, כמו על מצרים ועל כוש, ולכך אינן יוצאין מגיורתן, וכה פתרי' ואל על יקראוהו כלומ' ואל הדבר שיקראוהו עליו, הנביאים לישראל, יחד לא ירומם: פתרי' כולם יחדו לא ירוממו ולא יועילון תשובה לעשות: (ח) איך אתנך אפרים אמנך ישראל: אע"פ שהן חוטאין איך אעשה שאתנם ביד האומות ואמננם בידים לש' שבר כמו מגינת לב: כאדמה: איך אתנך הפוכה רגע כמהפכת אדמה וצבויים: יחד נכמרו נחומיי: שאני מרחם עליהן, נכמרו לש' חימום, כמו כומר של תאינים שמקבצים התאנים יחד והם מתגלגלים ומתחממין: (ט) אל אנכי ולא איש: אינו כאיש שאין לו ארך אפים אלא מיד נוקם את חמתו, אבל אני מאריך אפי כי אל ארך אפים אני להם: בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר: ליקח נקמתי מהם: (י) אחרי י"י ילכו

הפטרות יוצא יעקב

כאריה. אם ילכו ישראל אחרי י"י ואחרי דרכיו של הקב"ה לדרוש אותו בגלותם, כאריה ישאג הקב"ה על האומות המשעבדין בהן: ויחרדו בנים מים. יחרדו בני ישראל מן הגלות מערת שנגלו שם: (יא) יחרדו כצפור ממצרים וכיונה מארץ אשור. יחרדו בני ישראל מגלות מצרים ואשור וכ"א כצפור השבחה לקינה, וכיונה החזרת לשוכבה:

י.ב.

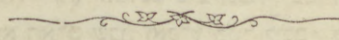
(א) ויהודה עוד רד עם אל. לאחר שגלו עשרת השבטים עדיין דבק יהודה באלהיו, רד כמו וירד על הכרובים ועל התימורות את הוחב הדבוק את הוחב על הכרובים: (ב) אפרים רועה רוח ורודף קדים. שמצפין לעזרת מצרים שהוא רוח, וכך הוא אומ' ומצרים הבל וריק יעזרו, וברית עם אשור יכרתו, שיעזור זה לזה בעת צרתו: ושמן למצרים יוכל. שמוכילין מנחה למנחה למצרים מן השמן הטוב שבארץ ישראל, וכן הוא אומר ותשורי למלך בשמן: (ג) וריב לי"י עם יהודה. למעלה הוא אומ' ויהודה עוד רד עם אל, ועם קדושים נאמן וכן הוא אומ' וריב לי"י עם יהודה אלא כאדם האומר לחבירו אריב לפניך עם כל על מה שעשה לי ותהיה בינינו מוכיח, כמו כן הקב"ה אמ' ליהודה שהוא צדיק אמר לו לפניך אגלה את ליבי ריבי שיש ביני ובין יעקב, ולפקד עליו כדרכיו: (ד) בכטן עקב את אחיו. זה הריב שביני וביני כשעשיתי לו כל זה שנתתי לו שררה אפי' בכטן אמו כשיצא עשו וירד אהות בעקב עשו, ובאנו שרה את אלהים. ולאחר שיצא מבטן אמו שרה בכחו עם המלאך: (ה) וישר אל מלאך ויובל. שהרי המלאך ביקש ממנו ואמ' שלחוני כי עלה השחר: בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. בירכו ואמ' לו שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך, לא תאמר שמעצמי בירכתיך את הברכה הזאת הקב"ה הסכים עימי בברכתי ובית אל תמצאנו ושם ידבר עמנו, שישכים עימי בברכתי שבבית אל שכמו כן בירכו דכר' ויאמר שמך יעקב: (ו) וי"י אלהי הצבאות י"י זכרו. פת' זה שמו שלהקב"ה כד"א זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, כמו שעשה הקב"ה ליעקב כמו כן יוכל לעשות לכם כמו שכחו אז כן כוחו עתה לעזור לכם, אם אתם לאלהיכם חוזרין תשובו ותקוו אליו תמיד: (ז) כנען בידו מאוני מרמה לעשוק ארבי. לא תהיו ארבים לעשוק כסוחר זה שאוהב לעשוק בני אדם במאנו מרמה שיש לו: (ט) ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי. כשקנו כל נכסיהן בראמות הן אמ' נתעשרנו מצאנו ממון: כל יגיעי לא ימצאו לי עון וחטא, שקניתי בראמות אפילו שזה פרוטה, ור' שמעון אחי רבינו פתר ויאמר אפרים, כך אמר אפרים הוא ירבעם שהוא משבטו כשהמליכוהו עליהן עכשו אתעשר מממון של ישראל מצאתי און לי, מצאתי כתב שכת' בו שכל ישראל עבדים לי, לפי שאמרו השבטים ליוסף הננו לך לעבדים, כל יגיעי לא ימצאו לי חטא, מאחר שהם עבדי כל יגיעי שאטול מהם לא ימצאו לי חטא: (י) ואנכי י"י אלהיך מארץ מצרים. לא אוחו כתב מצאתי לי להעביד את יש' כד"א כי לי בני יש' עבדים עבדיי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא מצאתי לי שהוחסך מאת הקב"ה ועבר לבעלים שעשה, ואנכי פתח' כתר' ויאמר אפרים אך עשרתי, כלומר כשהן חוטאין לפניי היה להם לומר למר' אנו חוטאין לפניי והלא כל העושר שמצאנו כל נכסינו שיעגענו בהם לא ימצאו כופר לנו ביום עברה, לעון ולחטא אשר חטאנו, ואנכי י"י אלהיך מארץ מצרים, ואם היו הן אמר' כך שהתודו על עונם אני י"י שהוצאתים מארץ מצרים אני הוא שהייתי מושבים עדיין, באהלים כימי מועד. צאתם ממצרים: (יא) ודברתי על הנביאים. אבל אינם רוצים לשוב שחרי לכמה נביאים דברתי נבואתי וחרבתי נבואתי חזון הרבה: וביד הנביאים אדמה. כל' אני אדמה עצמי ככבודי לנביאים שרואין את שכניתי לפי שכשאני שולחם להשיבם מדרכיהם הרעים שלא ישיבו להם ויאמרו לא דיבר י"י אליכם: (יב) אם גלעד און אך שוא היוי אם לכרתולה היו יושבי גלעד רעים ועכשו הם רעים וחטאים לי"י מאד, בגלגל שוררים ויכתי. לע"ו, גם מוכחותם כגלים על תלמי שדי. ולא תאמר בגלגל הם כל כך חוטאין אלא לא הניחו אפי' תלם שדה שלא הקימו מובח לע"ו: (יג) ויברח יעקב שדה ארם ויעבר ישראל באשרה ובאשרה שמר. ולמר' אין אתם לוקחין מוסר מיעקב אביכם ששמר ציווי אביו, בשביל אשה שצוורתה עליו וישבת אמו ימים אחדים, והלך שם ועמדה שם עשרים שנה: (יד) ובנביא העלה י"י את ישראל מארץ מצרים. על אחת כמה וכמה שיהיה כדוי לשמור דברי הנביא שראותם שעל ידו נעשה אות ומופת בזה שהעלה הקב"ה את ישראל מארץ מצרים על ידו, לכן אני אומר שכדבר שהנביא מדבר אליכם הייתם כדוי לשמור ציווי: (טו) הכעים אפרים תמרורים. אחר יעקב אביכם אין אתם לוקחין מוסר, אבל אחר ירבעם וחביריו שחטאו וחטאו את הרבים שהכעים להקב"ה בעגלים שעשה לך ולכך באו לך תמרורים גזרות קשות: ודמיו עליו יטושי. ולפי שהחטאו את ישראל

וגרם לדמן של ישראל לישפך, על ידי אורתו דם הפילו, ונטש הקב"ה עליו שחשב לו כאילו הוא עצמו שפך, והרפתו ישיב לו אדניו, כד"א ובערתו אחרי בית ירבעם כאשר יבער הגלגל עד תומו:

יג.

(א) כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל. רתת פחד, כשהרתית ירבעם לשלמה כד"א וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המילוא סגר את פרץ עיר דוד אביו, כל שבע שנים שבנה שלמה את בית המקדש לא טעם בהן טעם יין, וכשבנאו אותו הלילה טעם טעם יין, באותה הלילה סגר את עצמו עם בת פרעה בבית המילוא שהניחו דוד אביו פרוץ ליכנם בו תלמידו חכמים, ומפתיחות של בית המקדש משים למראשותיו, והיו יריאים להקיצו משנתו וישן עד ארבע שעות נמצא חמיד שהיה קרב בשעה ראשונה לא היה קרב אותו היום עד ד' שעות ועל כן דיבר ירבעם אל שלמה ולכן זכה להיות נשיא בישראל על עשרת השבטים ביד אחיה השילוני: ויאשם בבעל וימת. ואם חטא שלמה מעט, זה הרע לעשות שהאשים עצמו בבעלים בשני עגלים שעשה ולפיכך לקה בעונו: (ב) ועתה יוסיפו לחטוא. ועתה בית יהוא יוסיפו לחטוא המלכתי ארת יהוא כדי להכות את בית אחאב אדנו לחת את ביתו כביתו של ירבעם בן נבט, ולבסוף הוסיף יהוא לחטוא יותר מכולם: ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים. שהיו עושין צלם בדמות שר העיר והיו לוקחין עגל אחד והיו מאכילין אותו שעורים לפני אותו דמות, והוא סבור שאותו דמות מאכילו כל שעה וכשהכומרים רוצים לזבח אדם אחד לפני ע"ז היו מטמינין אותו דמות ומביאים כל בני העיר, ואו' הכומר ע"ז רוצה לזבח לפניו אחד מכם מי שהועגל נושקו אותו אדם מוכח, והעגל הולך ונושק לו לאותו שראה בדמות הצלם שאוכל לפניו כל יום, והוא זוכח אדם עגלים ישקין פתח אותו שאנו זוכרים לע"ז שהעגלים מנשקין לו: (ג) לכן יהיו כענן בוקר וכטל משכים הולך. לפי שעושין כן, ולכן יהיו כלין מהרה כענן בוקר שכלה והולך מהרה: כמוין יסוער מגורן. כקש שאדם יסוער אותו מגורן וורקו לרוח סערה: וכעשן מארבה. תרג' וכתננא דסליק מכות נורא: (ה) אני ידעתך במדבר בארץ תלאכות. אני ידעתי מה שהיית צריך במדבר והייתי מספיק, וכן הוא אומ' זה ארבעים שנה י"י אלהיך עמך לא הסרת דבר, ידעתך בצרכיך, כמו יודע צדיק נפש ברהמנו: בארץ תלאכות. בארץ שאדם האב בה כל טובה, והוא המדבר שאין אדם מוצא בו כלום: (ו) כמרעיתם וישבעו. כשהכנסתם לרארץ ישראל ואכלו פריה וטובה ואכלו ושבעו, וירם ליבם, מששבעו רם לבבם ושכחונו: (ז) ואחי להם כמו שחל. כאותו שחל וכאותו נמר שיושב על דרך ומצפה לטרף טרף כמו כן אשור ואצפה להשחותם, אשור, השין רפי, פתר בו דונש שהוא מגורת אשורנו ולא קרוב, אבל אשור שהשין דגושה הוא שם אומה: (ח) אפגשם כרב שכול. כמו דוב משכל, כמו שרזאמר רחום מלא רחמים חנון מלא חנונים, כך תאמר שכול מלא שכולים, והוא הארם שבו: ואקרע סגור ליבם. לפי שאמ' למעלה כמרעיתם וישבעו ושבעו כל כך שסגר ליבם את הלבם: (ט) שיחתך ישראל. כי בי בעורך. פת' ישראל. עונך שיחת לך שמרדת בי, ואם תאמר מה בכך שמרדתי לך אלא כשמרדת בי תדע שבעורך מרדת: (י) אחי מלכך איפוא. פתר בו דונש אחי כשאהיה עומד מנגד ולא אעובך בעת צרתך ואו איפוא יהי מלכך וישועך בכל עריך אשר אמרת תנה לי מלך ושרים כד"א ויאמר העם אל שמואל עתה שימה לנו מלך לשופטינו ככל הגוים, פתר ר' מנחם כתר'ג' אחן מלכך, אן מלכך: (יא) אחן לך מלך באפי ואקח בעברתי. מלככם שאול הראשון נתחיו לכם באפי, כד"א ויאמר י"י אל שמואל שמע לקול העם לכל אשר יאמר אליך כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם: ואקח בעברתי. זה מלך האחרון זה צדקיהו שני' ואת עיני צדקיהו עור: (יב) צרור עון אפרים צפורה הטאותי. שכל עונם צפון עד שנפרע מהם כיום גלותם: (יג) במשבר בנים. הצרה של אשה היושבת על המשבר: (יד) מיד שאול אפרים וממות אנאלים. מיד אומות הדומין לשאול, וממות מידיהן הייתה פודה את ישראל כשעשו רצוני, ואחי דברך מות, אני אחיה שאדבר עליך מות: אחי קטבך שאול. ואני שאקטוב אותך לשאול, ור' מנחם פתר אחי דברך מות שדיברת שכרתה ברית את מות, ועם שאול, אחי קטבך שאול, איה ברית שכרתה עם שאול, וכן הוא אומר בישעיה כי אמרתם כרתנו ברית את מות, ועם שאול עשינו חוה, שוט שוטף כי יעבור לא יבאנו: נוחם יסתור מעיניי. שלא אנחם מן הרעה: (טו) בין אחים יפריא. אחים מרשק בלע' כמו ותרעינה באחו: יפריא. כפרא שרועה בין אחים, כמו כן הן רועים במראה הטוב בארץ יש':

(א) האשם שומרון, כי מרתה באלהיה, והוריותיו יבקעו נשים הרות: (ב) שובה ישר' מאחר שכל כך נגזר עליכם, לכך אני אומ' שובה ישראל עד י"י אלהיך קודם לכן: כי כשלת בעונך לפני אויביך, אינו בכך שלא יש בכך כח לעמוד כנגדך כי עונך מכשילך: (ג) קחו עמכם דברים ושובו אל י"י כאדם האומר לחבירו דבר לך בדבר שאני יועצך שרעעשה אותו כמו כן הנביא אומר לישראל קחו עמכם דברים ושימו לבבכם לדבר שאני אומר לכם, שובה ישראל עד י"י אלהיך, ושובו אל י"י, אפרלים בלע': כל תשא עוןי כלי כל עוונתי סלח לנו, וקח טוב, שעשינו, ונשלמה פרים שפתינו, פתח' ונשלמה שפתינו במקום פרים: (ד) אשור לא ישענו כל זה מן התשובה שתאמרו מה שהנביא מונה לנו מצרים קראו אשור הלכו, לא נוסף עוד לילך למצרים ולאשור לעזרה, ועל סוס לא נרכב: חשוב כאילו אמ' למצרים לא נרכב, כמו שאמ' ישעיהו, הוי היוורדים מצרים לעזרה ועל סוסים ישענו: ולא נאמר עוד אלדונו למעשה ידינו אשר בק ירחם יתום: לבר כך: (ה) ארפה משוכתם: אותה משוכה ששבו עד עתה, הקי ירפה משוכתם, ויקבל משוכתם: אהבם נדבה: כנגד ונשלמה פרים שפתינו, נשלמה שפתינו במקום פרים נדבה והקי משיבים אני אוהב תשובתם כפרי נדבה שיקריבו לפניי, כי שב אפי ממני: כנגד שאמר למעלה הרה אפי במ, עכשיו הקב"ה משיב להם שב אפי ממנו: (ו) אהיה כטל לישראל ויפרח כשושנרה: כנגד שאמר למעלה הוכה אפרים שרשם יבש פרי כל יעשון חורר ואומר כאן יפרח כשושנרה ויך שרשיו כלבנון, שענפיו ארוכות ונוטות לכאן ולכאן: (ז.ח) ילכו יונקותיו שטרחיבין וינקותיו כמו כן יגדלו את בנין ויכלתים מאדם, ויהי כוית הודו, כוית רענן יפה פרי תאר יקרא שם הוד ישר' יושבי בצלו שלאותו אילן, כנגד שאמ' למעלה גורן ויקב לא ירעם, חורר וריפא כאן, יהיו דגן ויפרחו כגפן: (ט) אפרים מה לי עוד לעצבים: לפי שאמר למעלה חבור עצבים אפרים הנח לו, עכשיו יאמר אפרים מה לי עוד לעצבים: אני ענתי ואשורנו: אמר לו הקב"ה אני אענה בתשובה, כאדם שלא יכול לעלות על האילן וכופף את ענפיו ואוחזו במ ועולה, כמו כן אני סומך לישראל: ממני פריך נמצא: כנגד שאמר למעלה יבש פרי כל יעשון, חורר ואמר כאן ממני פריך נמצא: (י) ומי חכם ויבן אלה נבון וידעם: אמר הנביא לישראל, שני דרכים נחתי לפניכם את הטוב ואת הרע, צדיקים שיאחזו בדרכי י"י הטובים ילכו במ, ופושעים יכשלו במ: ופושעים שלא יאחזו במ יכשלו בשבילם:

ACADEMIAE VIADRINAE

DIEM QVO ANTE DECEM LVSTRA CONDITA EST

GRATVLATVR

SEMINARIVM THEOLOGICVM IVDAICVM.

B
661.

IOSEPHI KARA

RABBINI SAEC. XII.

IN HOSEAM COMMENTARIUS

E CODICE MANVSRIPTO QVI IN BIBLIOTHECA SEMINARII THEOLOGICI IVDAICI
ASSERVATVR

PRIMVM EDITVS.

VRATISLAVIAE A. MDCCCLXI.

TYPIS GRASSII, BARTHII ET SOCII (W. FRIEDRICH).